

การพัฒนาศิลปะการแสดงจากพิธีกรรมบวงสรวงปราสาทยายเหงา
อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์
Dance Development Based on the Ritual of Prasat Yai Ngao in
Sangkha District, Surin Province

ธิดารักษ์ บุตรราช¹ เบญจวรรณ วงษาวดี² และอัชราพร สุขทอง³
Tidarat Bootrat¹, Benjawan Wongsawadee² and Atcharaporn Suktong³

บทคัดย่อ (Abstract)

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความเป็นมา องค์ประกอบ บทบาท และคุณค่าของพิธีกรรมบวงสรวงปราสาทยายเหงา และ 2) พัฒนาศิลปะการแสดงจากพิธีกรรมบวงสรวงปราสาทยายเหงา โดยเป็นวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยเทคนิควิธีการศึกษาเอกสารและการศึกษาภาคสนาม โดยการสังเกตและมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป ในพื้นที่บ้านพุนทราย ตำบลบ้านขบ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และนำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า

1. พิธีกรรมบวงสรวงปราสาทยายเหงาเกิดจากความเกรงกลัวต่ออำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติ ชาวบ้านจึงจัดพิธีกรรมบวงสรวงเพื่อเอาใจและคาดหวังว่าจะมีสิ่งตอบแทนคือ ฝนตกต้องตามฤดูกาล ปราศจากอันตรายและโรคภัยอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขเมื่อทุกสิ่งเป็นไปตามความคาดหวังก็จัดพิธีกรรมบวงสรวงเพื่อแสดงความกตัญญูรู้คุณต่อดวงวิญญาณของยายเหงาซึ่งสิ่งสถิตอยู่ในปราสาทยายเหงาผู้นำประกอบพิธีกรรมได้แก่ พระสงฆ์และปราชญ์ท้องถิ่น ผู้เข้าร่วมได้แก่ ประชาชนทั่วไป บุคลากรภาครัฐและเอกชน นักท่องเที่ยว สิ่งของที่ใช้ประกอบพิธีกรรมได้แก่ ธูป เทียน บายศรี ข้าวตอก ดอกไม้ ต้นกล้วย ต้นอ้อย เครื่องเซ่นบูชาได้แก่ หัวหมู เป็ด ไก่ ขนم และผลไม้ต่าง ๆ เหล่าข้าว น้ำอวดลม หมากพลู บทบาทของพิธีกรรมทำให้เกิดความร่วมแรงร่วมใจของคนในชุมชนสร้างความสามัคคีปรองดอง อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข คุณค่าของพิธีกรรมก่อให้เกิด

¹ นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

Students of Master of Arts Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Surin Rajabhat University

² คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

Faculty of Humanities and Social Sciences, Surin Rajabhat University

³ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

Faculty of Humanities and Social Sciences, Surin Rajabhat University

การหล่อหลอมจิตใจให้เป็นอันหนึ่งเดียวกัน ส่งผลให้ชาวบ้านพุนทรายได้สร้างวิถีชีวิตชุมชนให้มีความมั่นคงและเข้มแข็งขึ้น

2. การพัฒนาศิลปะการแสดงจากพิธีกรรมบวงสรวงปราสาทยายเหงา ผู้วิจัยนำตำนานและขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมบวงสรวงปราสาทยายเหงามาเรียบเรียงเป็นคำร้องทำนองเพลงจากดนตรีพื้นบ้านอีสานใต้ 4 ทำนองได้แก่ เจริญจรวง เพลงเกริ่น เม็ดเลย์กันตรึม และอายยเวนเครื่องแต่งกายผู้แสดงใช้ผ้าไหมพื้นเมืองซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดสุรินทร์ได้แก่ ผ้าโฮลและผ้าอันลุนญ์ซิม เครื่องประดับใช้ประเก้อม นำแนวคิดนาฏศิลป์ไทยและนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานได้มาออกแบบท่ารำได้จำนวน 12 ท่า โดยแต่ละท่าแสดงให้เห็นขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมและท่าทางตามธรรมชาติของผู้เข้าร่วมพิธีกรรมบวงสรวงปราสาทยายเหงา

คำสำคัญ (Keywords) : การพัฒนาศิลปะการแสดง, พิธีกรรมบวงสรวงปราสาทยายเหงา

Abstract

The purposes of this qualitative research were: 1) to study a historical background, components, roles, and values of the Prasat Yai-Ngao; and 2) to develop the performing arts based on the Prasat Yai-Ngao sacrificial ritual. Data were collected through a documentary study, a field study, a participatory observation, and an in-depth interview. The key informants of this study were gurus, practitioners, and general people who live at Ban Poon-sai in Sop sub-district, Sangkha district, Surin province. The collected data were analyzed and findings were presented descriptively. The study found that:

1. Prasat Yai-Ngao originates from the fright of supernatural power. Therefore, local people held a ritual to sacrifice with an expectation to have something as returns such as seasonal rain, free from danger and sickness, and living together happily. When everything goes according to people's expectations, a sacrificial ritual is hold to express their gratitude to the spirit of Yai-Ngao in Prasat Yai-Ngao. Leaders of the sacrificial ritual are Buddhist monks and local philosophers. Participants of the sacrificial ritual are general people, private and state staffs, and visitors. Objects used in the ritual include joss sticks, candles, rice offering, popped rice, banana trees, and sugar canes. Sacrifices are pig's head, duck, chicken, fruits, sweetmeats, local whisky, soft drink, betel nut, and Piper betel. The role of ritual contributes to a collective spirit and a unity of the community. The value of ritual contributes to a harmony of the community that leads to a stable way of life of people finally.

2. According to the development of the performing arts based on Prasat Yai-Ngao, the lyrics are formed from the legend of Prasat Yai-Ngao and the steps to conduct the sacrificial ritual and the melody is applied from 4 traditional Isan music including Jarieng-Jaruang, Introduction song, medley Kantruem, and A-yai Wen. The performing dresses are made from the well-known local silk of Surin – Pha Hol and Pha An-loon-sim and Pra-kuem is used as an ornament. 12 dance-patterns are developed and created basing on the concepts of Thai dance and traditional lower-Isan dance where each dance-pattern presents steps in the ritual performing and natural gestures of the participants of the Prasat Yai-Ngao sacrificial ritual.

Keywords : Performing Arts Development, The Ritual of Prasat Yai Ngao

บทนำ (Introduction)

สุรินทร์เป็นจังหวัดหนึ่งในเขตอีสานใต้ที่ปรากฏร่องรอยการตั้งถิ่นฐานของชุมชนโบราณมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมสมัยประวัติศาสตร์ที่ปรากฏเด่นชัดที่สุดได้แก่ วัฒนธรรมทางศาสนาฮินดู ซึ่งอาจแพร่หลายมาจากอินเดียผ่านทางประเทศกัมพูชา โดยเฉพาะในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 12 - 18 อันเป็นช่วงที่อาณาจักรเขมรโบราณกำลังรุ่งเรืองและแผ่อิทธิพลทางวัฒนธรรมสู่บ้านเมืองต่าง ๆ โดยมีสถาปัตยกรรมที่เรียกว่า ปราสาท ซึ่งพบเห็นได้เป็นจำนวนมากในจังหวัดสุรินทร์ปรากฏเป็นหลักฐาน (Pinsri, 2010: 36-37) ปราสาทหายเหงาถือเป็นหนึ่งในบรรดาปราสาททั้งหลายเหล่านั้น โดยตั้งอยู่ที่บ้านพุนทราย ตำบลบ้านซบ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ เป็นโบราณสถานที่มีศิลปะแบบนครวัดสร้างขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 17 โดยมีพระมหากษัตริย์องค์สำคัญปกครองคือ พระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 อาณาจักรเขมรโบราณเป็นอาณาจักรขนาดใหญ่ที่เจริญรุ่งเรืองขึ้นจากการรับอารยธรรมทางศาสนาของประเทศอินเดียในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-18 หลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรเขมรโบราณปรากฏให้เห็นเด่นชัดจากสถาปัตยกรรมอิฐหรือศิลาซึ่งถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นศาสนาสถานจำนวนมากปราสาทเหล่านี้มีลักษณะเป็นการจำลองจักรวาลและสถานที่ประทับของพระผู้เป็นเจ้ามาไว้บนโลกมนุษย์ตามคติความเชื่อที่ได้รับจากคัมภีร์ทางศาสนาประเทศอินเดียโดยมีวัตถุประสงค์ในการก่อสร้างเป็นเทวาลัยหรือที่ประทับของพระผู้เป็นเจ้าเมื่อเสด็จมายังโลกมนุษย์ และใช้สถานที่ประกอบพิธีกรรมบูชาแด่พระผู้เป็นเจ้า หรือเป็นพุทธสถานและสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปตามคติความเชื่อของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน (Pinsri, 2010: 204-205) ประชาชนในพื้นที่ตำบลบ้านซบ อำเภอสังขะ จำนวน 11 หมู่บ้าน มีความเชื่อในพิธีกรรมบวงสรวงองค์ปราสาทหายเหงาว่าเป็นโบราณสถานอันศักดิ์สิทธิ์การประกอบพิธีกรรมบวงสรวงในแต่ละปีจะทำให้อยู่เย็นเป็นสุข ประกอบกิจการใด ๆ ก็สำเร็จลุล่วง เจริญรุ่งเรือง พิธีกรรมนี้จะจัดขึ้นในเดือนเมษายนของทุกปี เนื่องจากในช่วงเดือนเมษายนเป็นเดือนที่คนส่วนใหญ่ในชุมชนว่างงาน เมื่อมีพิธีกรรมบวงสรวงก็จะมา

ร่วมงานเป็นจำนวนมาก ถือเป็นประเพณีท้องถิ่นที่เกิดจากความเชื่อและคนในชุมชนได้อนุรักษ์ไว้เพื่อสืบสานให้ลูกหลานรุ่นต่อ ๆ ไป

ความเชื่อของคนแต่ละท้องถิ่นเกิดจากปัญหาในการดำรงชีวิตเช่น เมื่อชีวิตถึงคราววิบัติเกิดโรคภัยไข้เจ็บ เกิดภัยธรรมชาติ ปัญหาเหล่านั้นเกินขีดความสามารถที่มนุษย์ธรรมดาจะแก้ไขได้ คนจึงสร้างความเชื่อว่ามีอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็นไปเช่นนั้น อำนาจอาจเป็นเทพเจ้า ภูตผีปีศาจ วิญญาณ สัตว์ป่า พระอาทิตย์ พระจันทร์ ดวงดาว ตลอดจนดิน น้ำ ลม ไฟ ฉะนั้นเพื่อป้องกันภัยพิบัติที่จะเกิดขึ้นกับตน มนุษย์จึงวิงวอนขอความช่วยเหลือจากอำนาจลึกลับ โดยเชื่อว่า ถ้าบอกกล่าวหรือทำให้อำนาจนั้นพอใจอาจจะช่วยให้ปลอดภัยเมื่อพ้นภัยก็ยินดีแสดงความรู้คุณด้วยการเซ่นสรวงบูชาหรือการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ (Thamwat, 1997: 101) ซึ่ง Wongthes (1925: 27) มีแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมว่า วิธีการทำความเข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์นั้นจำเป็นต้องศึกษาและทำความเข้าใจรูปแบบของพิธีกรรมซึ่งเป็นที่ยอมรับว่าเป็นพิธีกรรมในสังคมนั้นเนื่องจากการปฏิบัติพิธีกรรมเป็นมาตรฐานทางวัฒนธรรมอันเกี่ยวกับสัญลักษณ์ที่ทำในโอกาสต่าง ๆ ซึ่งการปฏิบัติพิธีกรรม หมายถึง พฤติกรรมทางสังคมอันละเอียดอ่อนที่ถูกกำหนดขึ้นโดยขนบธรรมเนียมกฎหมายหรือระเบียบของสังคม อันแสดงออกถึงสัญลักษณ์ของค่านิยมหรือความเชื่อ

จากพิธีกรรมบวงสรวงปราสาทายเหงาผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความเป็นมา องค์ประกอบ บทบาทและคุณค่าของพิธีกรรมดังกล่าว เพื่อนำผลที่ได้ไปพัฒนาเป็นศิลปะการแสดงจากพิธีกรรมบวงสรวงปราสาทายเหงา อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ เพื่อให้พิธีกรรมบวงสรวงปราสาทายเหงาได้รับการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรไว้สำหรับสืบทอดสู่ชนรุ่นหลัง และมีชุดการแสดงที่สามารถพัฒนาให้ทำหน้าที่เสริมสร้างความรู้สึกร่วมกันอันเดียวกันของคนในสังคม และเสริมสร้างอารมณ์ร่วมในการอนุรักษ์และสืบสานพิธีกรรมบวงสรวงให้อยู่คู่กับท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives)

1. เพื่อศึกษาความเป็นมา องค์ประกอบ บทบาท และคุณค่าของพิธีกรรมบวงสรวงปราสาทายเหงา อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์
2. เพื่อพัฒนาศิลปะการแสดงจากพิธีกรรมบวงสรวงปราสาทายเหงา อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่การวิจัย คือ พื้นที่ในหมู่บ้านพุนทราย ตำบลบ้านขบ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรคือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในบ้านพุนทราย ตำบลบ้านซบ อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดสุรินทร์ กลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยจำแนกออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

2.1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 1 ประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) หมายถึง บุคคลที่มีความรู้เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมบวงสรวงปราสาทายเหงา ประกอบด้วย ตัวแทนของปราชญ์ท้องถิ่น นักวิชาการวัฒนธรรม ผู้ประกอบพิธีกรรม ผู้สูงอายุผู้นำชุมชน กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Perform informants) หมายถึงบุคคลที่มีประสบการณ์ในการประกอบพิธีกรรมบวงสรวงปราสาทายเหงาและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Informants) หมายถึง บุคคลที่เข้าร่วมในการประกอบพิธีกรรมบวงสรวงปราสาทายเหงา

2.2 ผู้เชี่ยวชาญที่ประเมินผลการพัฒนาศิลปะการแสดงประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ ดนตรี วัฒนธรรมและภาษา

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยได้แก่ เครื่องมือที่เป็นตัวบุคคลคือ ผู้วิจัย เป็นผู้เก็บข้อมูลทั้งในด้านการศึกษาเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม เครื่องมือที่เป็นเอกสารประกอบด้วย กรอบการสัมภาษณ์ กรอบการสังเกต และกรอบขอบข่ายหรือประเด็นของการประชุมกลุ่มย่อย โดยผู้วิจัยนำเครื่องมือที่เป็นเอกสารเสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้อง เหมาะสม เพื่อให้สามารถนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. ข้อมูลที่เกี่ยวข้องในด้านความเป็นมา องค์ประกอบ บทบาทและคุณค่าของพิธีกรรมบวงสรวงปราสาทายเหงา ผู้วิจัยใช้เทคนิควิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสำรวจ (Survey) จากเอกสาร ส่วนการเก็บข้อมูลภาคสนามใช้เทคนิควิธีการสังเกต สังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ สัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม การหาคุณภาพของข้อมูลผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Data Triangulation) คือ ตรวจสอบในด้านเวลา สถานที่ และบุคคล ให้ครบทั้ง 3 ด้าน

5. สังเคราะห์ข้อมูลเพื่อการเรียบเรียงและนำเสนอผลการวิจัย สรุปผล และอภิปราย โดยใช้แนวคิด ทฤษฎี เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประกอบการอภิปราย และให้ข้อเสนอแนะที่เอื้อประโยชน์ต่อการวิจัยและพัฒนา

ผลการวิจัย (Research Results)

ผลการศึกษาการพัฒนาศิลปะการแสดงจากพิธีกรรมบวงสรวงปราสาทายเหงา บ้านพุนทราย ตำบลบ้านซบ อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดสุรินทร์ สรุปในแต่ละข้อตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. บริบทเกี่ยวกับพิธีกรรมบวงสรวงปราสาทายเหงา

วิถีชีวิตของชาวบ้านพุนทราย ตำบลบ้านซบ อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดสุรินทร์ ต้องพึ่งพาอาศัยป่าไม้ ธรรมชาติ เพื่อการดำรงชีวิต โดยมีการเกษตรเป็นอาชีพหลักทำนา ทำสวนทำไร่ เลี้ยงสัตว์ บางปีสภาพดินฟ้าอากาศไม่เอื้ออำนวยต่อการเกษตรกรรม แห้งแล้ง แต่หากปีใดฝนมากเกินไป น้ำก็ท่วม เป็นความเดือดร้อนที่เกิดจากภัยธรรมชาติ ทำให้คนในชุมชนเกิดความเกรงกลัวต่ออำนาจ

เหนือธรรมชาติลึกลับ เป็นเหตุให้เกิดความเชื่อเรื่องผีสาร สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทวดาอารักษ์ จึงมีพิธีกรรม บวงสรวงเพื่ออ้อนวอนให้ช่วยปกป้องรักษาให้เกิดความปลอดภัย

ปราสาทยายเหงา เป็นโบราณสถานที่มีสภาพโครงสร้างที่สมบูรณ์ มีเรื่องราวเล่าขาน เป็นตำนานในท้องถิ่นและประวัติความเป็นมาเล่าต่อกันมาว่า พระนางเกา (ยายเหงา) พระสนมของ พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ได้เสด็จออกจาก “เมืองพระนครหลวง” หรือ “นครธม” หรือ “นครใหญ่” พร้อมกับทหารและข้าราชการบริวารจำนวนหนึ่ง เพื่อความปลอดภัยจากสงครามแย่งชิงบัลลังก์ในนครธม ก่อนเดินทางพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ได้ให้สัญญาแก่พระนางเกาว่าประมาณ 1 ปี นับจากนี้หาก จัดการปัญหาบ้านเมืองได้เรียบร้อย พระองค์จะเสด็จมารับพระนางกลับคืนเมืองพระนครหลวงทันที พระนางเกาได้เสด็จมาถึงบริเวณบ้านพุนทรายในปัจจุบัน เห็นว่าชัยภูมินี้มีความเหมาะสม เพราะ ไกลจากพระนครธมมาก ป่าไม้ทึบและกว้างใหญ่ ยากที่ศัตรูจะตามมาพบ และมีลำน้ำไหลผ่าน สงบ ร่มเย็น จึงทรงตัดสินใจพระทัยสร้างพระตำหนักในบริเวณนี้ด้วยความเป็นห่วงสวามีพระนางจึงส่ง ทหารกลับไปตีนครธมเพื่อช่วยรบ เวลาล่วงไปกว่า 1 ปี ที่พระนางเฝ้ารอทหารที่เดินทางไปช่วย สงครามและพระสวามีจะเดินทางมารับ แต่ก็ไร้แววและข่าวคราวว่าพระสวามีจะมารับ พระนาง เศร้าโศกเสียใจเป็นอย่างมาก แต่ด้วยพระนางทรงรักและเทิดทูนพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เป็นอย่างยิ่ง จึงได้รวบรวมข้าราชการบริวารทั้งหญิง-ชาย ที่เหลืออยู่ ร่วมกันก่อสร้างองค์ปราสาทเพื่อเป็นพุทธศาสน สถานและเป็นอนุสรณ์สถานแห่งความรักระหว่างพระนางเกา (ยายเหงา) กับพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 บทบาทหน้าที่ที่สำคัญของปราสาทยายเหงาโดยความเชื่อของคนในชุมชน ส่วนใหญ่เชื่อว่า เป็น สถานที่สำคัญในอดีตเช่นเดียวกับโบราณสถานอื่น ๆ ที่ปรากฏในอีสานใต้ความเชื่อเกี่ยวกับปราสาท ยายเหงาเป็นความเชื่อเรื่องผี เทพเทวดาคู่ครองชุมชน สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ให้ผู้คนกราบไหว้สักการะ หรือขอพร เป็นแรงผลักดันในด้านจิตใจของคนในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียงว่า เมื่อขอพรแล้วจะเป็น การเพิ่มความมั่นใจในการดำรงชีวิต

ภาพที่ 1 ปราสาทยายเหงา
ที่มา: ผู้วิจัย

พิธีกรรมเป็นรูปแบบของการอันศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถนำพามนุษย์ไปสู่จุดหมายตามที่ตนมี ความเชื่อและเลื่อมใสศรัทธา นอกจากนี้พิธีกรรมยังเป็นจุดศูนย์รวมเพื่อการกระทำที่พร้อมเพรียงกัน เริ่มต้นขึ้นพร้อมกัน และประกอบขึ้นตอนต่าง ๆ จนกระทั่งจบพิธีพร้อมกัน พิธีกรรมบวงสรวง

ปราสาทยายเหงาเกิดจากแนวคิดที่จะเอาใจผีบรรพบุรุษและคาดหวังว่าจะมีสิ่งตอบแทนคือ ฝนตก ต้องตามฤดูกาล มีความอุดมสมบูรณ์ทางการเกษตรอันประกอบด้วยการทำนา ทำสวน ทำไร่ มีความอยู่ดีกินดี มันคง มันคั่ง ปราศจากอันตรายและโรคภัย ชาวบ้านอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขเมื่อทุกสิ่งเป็นไปตามความคาดหวัง ก็จะจัดพิธีกรรมบวงสรวงเพื่อแสดงความกตัญญูรู้คุณ

ชาวบ้านพุนทรายได้กระทำพิธีบวงสรวงปราสาทยายเหงาสืบต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษจวบจนปัจจุบัน มีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนให้ดำรงอยู่อย่างสอดคล้องกลมกลืนกับฮีตสิบสองคองสิบสี่ซึ่งเป็นประเพณีและวัฒนธรรมชุมชนอีสานที่ยึดถือให้ความเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ วิญญาณบรรพบุรุษ ช่วยเหลือบุคคลที่มียึดเหนี่ยวจิตใจ มีที่พึ่งพาทางใจให้เกิดความรู้สึกปลอดภัย อบอุ่นและทำให้บุคคลเกิดการยับยั้งชั่งใจในการประพฤติผิดศีลธรรม

ภาพที่ 2 ผู้เข้าร่วมพิธีบวงสรวงปราสาทยายเหงา

ที่มา: ผู้วิจัย

2. ผลการพัฒนาศิลปะการแสดงจากพิธีกรรมบวงสรวงปราสาทยายเหงาอำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์

การออกแบบชุดการแสดงจากพิธีกรรมบวงสรวงปราสาทยายเหงา เป็นการนำแนวคิดและแรงบันดาลใจมาจากองค์ประกอบที่อยู่ในพิธีกรรมบวงสรวงเข้ามาวิเคราะห์ ตีความหมายและค้นหาคุณค่าในพิธีกรรมบวงสรวงปราสาทยายเหงาออกมาเป็นชุดการแสดงโดยใช้แนวคิดการฟ้อนรำของนาฏศิลป์ไทยและนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานใต้ และหลักทฤษฎีทางดนตรีมาเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาศิลปะการแสดงจากพิธีกรรมบวงสรวงปราสาทยายเหงาดังนี้

2.1 การวางโครงสร้าง ผู้วิจัยได้นำทำรำของนาฏศิลป์ไทยและนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานใต้มาใช้เป็นโครงสร้างประดิษฐ์ทำรำให้เกิดความประณีต สวยงาม โดยพิจารณาจากท่าทางตามธรรมชาติของปราชญ์ท้องถิ่นผู้นำประกอบพิธี ผู้เข้าร่วม ร่ายทรงยายเหงา ขั้นตอนการประกอบพิธีบวงสรวงปราสาทยายเหงา และศึกษาวิถีชีวิต บริบทชุมชนบ้านพุนทราย ตำบลบ้านขบ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ นำมาวิเคราะห์ ตีความหมายเพื่อออกแบบทำรำได้จำนวน 12 ท่า ประกอบด้วยท่าเล่าตำนานท่าเดินออกของผู้แสดงท่าบูชาเทพเทวาท่าร่ายรำถวายดวงจิตท่าสร้างบุญอุทิศทำกราบกรานบูชาท่าปราสาทยายเหงาท่ารับทำน้อมจิตทำอัญเชิญท่าร่มเย็นเป็นสุขและท่าร่ายรำบูชา

ปราสาทยายเหงารูปแบบการแสดงแบ่งเป็น 2 ช่วง โดยช่วงที่ 1 เป็นการบรรยายตำนานปราสาทยายเหงา และช่วงที่ 2 เป็นขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรมบวงสรวงปราสาทยายเหงา

ภาพที่ 3 ท่าเล่าตำนาน

ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 4 (ซ้าย) ท่าบูชาเทพเทวา

(ขวา) ท่ากราบกรานบูชา

ที่มา: ผู้วิจัย

2.2 การประดิษฐ์นาฏยดนตรี ผู้วิจัยนำข้อมูลการให้สัมภาษณ์ถึงเรื่องเล่าขานที่สืบทอดกันมาเป็นตำนานปราสาทยายเหงา และขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมบวงสรวงปราสาทยายเหงา มาเรียบเรียงเป็นคำร้องของเพลงปราสาทยายเหงาโดยมุ่งเน้นให้สื่อถึงความรู้สึกยายเหงาที่รอคอยสามีซึ่งหายไปไม่ได้ข่าวคราว ความซาบซึ้งใจในความรัก การรอคอยของยายเหงา และการเซ่นสรวงบูชาเพื่อแสดงความกตัญญูรู้คุณต่อบรรพบุรุษของลูกหลานทำนองเพลงปราสาทยายเหงา ผู้วิจัยใช้พื้นฐานดนตรีพื้นบ้านอีสานใต้เป็นหลักในการสร้างสรรค์บทเพลงที่มีความไพเราะและสื่ออารมณ์ร่วมกับทำรำ สามารถสื่อความหมายเมื่อฟังแล้วผู้ฟังเกิดความรู้สึกสุนทริย์รส โดยใช้ทำนองเพลงกันตรึมจำนวน 4 ทำนองได้แก่ เจริญจรวง เพลงเกริน เม็ดไถ่ยกันตรึม และอายัยเวน เครื่องดนตรีประกอบการบรรเลงใช้ของวงกันตรึมแบบดั้งเดิมประกอบด้วย สกัวล (กลองกันตรึม) ตรัว (ซอ) แปะออ (ปี่อ้อ) และฉิ่ง

ทำนองเจริญจรวง

เรื่องเล่ากล่าวขาน ตำนานปราสาทยายเหงาที่เราบวงสรวงสืบเนื่องกันมา
พระมเหสีผู้มีจิตสูงส่ง ซื่อตรงในความรัก คำนั่นสัญญาที่พระสวามีจะกลับมา...เออ...

คราศึกสงบพันฆ่า แม่เฝ้าร่ำหาตั้งตาคอย
อันปราสาทสร้างไว้ ได้ให้วอนบูชาพระพุทธรูปและเทพเทวา
ช่วยคุ้มครองรักษา กองทัพ ได้มีชัย การกลับมาของพระสวามี
แสนเจ็บปวดร้าว ยาวนาน จนแม่ ขาดใจ...อ้อ...
เป็นตำนานเล่าไว้ ได้ชื่อว่า...เออ...ปราสาทยายเหงา...

เพลงเกริ่นนำเข้าสู่จังหวะอาลัยเวน

พิธีการบวงสรวง บูชาเทพเทวาเสร็จจดหมาย (ร้องซ้ำ 2 รอบ)
ลูกหลานมาร่ำร้าย ถวายดวงจิตวิญญาณบรรพชน
เพราะนึกถึงบุญคุณ ความกตัญญูทเวทิตา
ท่านสร้างปราสาทเป็นหลักฐานกราบกรานบูชา (ร้องซ้ำ 1 รอบ)
หล่อหลอมความรัก ความเมตตา ดูแลรักษา เกื้อกูลหนุนเหนี่ยวจิตใจ
บูชาคุณพระมเหสี แม่มีความรักสตัยซื่อยิ่งใหญ่ บูชาคุณพระมเหสี
แม่มีความรักสตัยซื่อยิ่งใหญ่แม่คอยห่วงหาอาลัย สิ้นลมหายใจ ได้ชื่อ ปราสาทยายเหงา
ทำนองเมดเลย์กันตรึม

พี่น้อง บองปะโอนพุนทราย อีกทั้งไกลไกลในตำบลบ้านซบ
น้อมจิตบูชาเคารพ บรรพบุรุษโบราณนานหลาย โบราณนานหลาย
เครื่องบวงสรวงสังเวยมีมากมายเครื่องบวงสรวงสังเวยมีมากมาย
อันเชิญปู่ตายาย บรรพชนทั้งหลายมารับกระยา มารับเครื่องกระยา
ลูกหลานมาร่ำร้าย ช่างงามข้า สุดโสภา ลูกหลานมาร่ำร้าย ช่างงามข้า สุดโสภา
แม่อาบองปะโอนยัยตา ลุงป้าน้าอาสุดแสนเปรมปรีดิ์ สุดแสนเปรมปรีดิ์
ลูกหลานไม่ลืมบุญคุณ กตัญญูตาคุณงามความดี (ร้องซ้ำ 1 รอบ)
ที่สุขสบายทุกวันนี้ เพราะบรรพชนสร้างไว้ ได้ร่มเย็นเป็นสุข

2.3 การออกแบบเครื่องแต่งกาย ผู้วิจัยได้ศึกษาขั้นตอนพิธีกรรมบวงสรวงปราสาทยายเหงา วิถีชีวิต บริบทชุมชนและอัตลักษณ์ของท้องถิ่น จากนั้นนำมาออกแบบเครื่องแต่งกายชุดการแสดง จากพิธีกรรมบวงสรวงปราสาทยายเหงาโดยกำหนดเครื่องแต่งกายผู้แสดงเป็นยายเหงาในชุดนาง อัสรา เพื่อแสดงให้เห็นว่า ยายเหงาเป็นหญิงสูงศักดิ์หรืออีกนัยหนึ่งความหมายคือ ยายเหงาเป็น วิญญาณศักดิ์สิทธิ์ที่สิงสถิตอยู่ในปราสาท จึงแต่งกายแบบนางอัสราตามภาพจำหลักที่พบใน ปราสาทโบราณ เครื่องแต่งกายผู้แสดงเป็นชาวบ้านและผู้รับบวงสรวงปราสาทยายเหงาได้แนวคิด จากผู้ไปร่วมงานบุญตามวิถีชีวิตของชาวอีสานใต้ที่จะสวมใส่เสื้อผ้าที่สุภาพมิดชิด นุ่งผ้าไหมพื้นบ้าน ที่มีลวดลายเป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดสุรินทร์เช่น ผ้าโฮล ผ้าอันลูนี่ซิม ผ้าอันปรม เป็นต้น ผู้วิจัยจึง กำหนดเสื้อของผู้แสดงเป็นเสื้อแขนกระบอก คอปิด สีเหลืองและสีขาว นุ่งผ้าไหมพื้นบ้านลายโฮล และลายอันลูนี่ซิม เครื่องประดับใช้ประเก้อมซึ่งเป็นเม็ดเงินที่อัดครั้งไว้ภายใน มีรูกลวงตรงกลาง และหุ้มโลหะเงินเป็นเปลือกนอก มีการแกะลวดลายต่าง ๆ สวยงามแปลกตา ส่วนใหญ่จะเลียนแบบ จากธรรมชาติรอบตัวเช่น ดอกไม้ ใบไม้ สัตว์ ฯลฯ โดยผู้วิจัยเลือกใช้เครื่องประดับประกอบด้วย

สร้อยคอ สร้อย ต่างหู สร้อยข้อมือ และเข็มขัดเงิน ทรงผมของผู้แสดงมัดรวบตึงแล้วม้วนเป็นมวยต่ำบริเวณท้ายทอย ประดับมวยผมด้วยดอกไม้ไว้ด้านข้างของศีรษะ

พิธีกรรมเป็นรูปแบบของการอันศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถนำพามนุษย์ไปสู่จุดหมายตามที่ตนมีความเชื่อและเลื่อมใสศรัทธา นอกจากนี้ยังเป็นจุดศูนย์รวมเพื่อการกระทำที่พร้อมเพรียงกัน เริ่มต้นขึ้นพร้อมกัน และประกอบขึ้นตอนต่าง ๆ จนกระทั่งจบพิธีพร้อมกัน พิธีกรรมบวงสรวงปราสาทายเฮงาเกิดจากแนวคิดที่จะเอาใจผีบรรพบุรุษและคาดหวังว่าจะมีสิ่งตอบแทนคือ ฝนตกต้องตามฤดูกาล มีความอุดมสมบูรณ์ทางการเกษตรอันประกอบด้วยการทำนา ทำสวน ทำไร่ มีความอยู่ดีกินดี มั่นคง มั่นคั่ง ปราศจากอันตรายและโรคภัย ชาวบ้านอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เมื่อทุกสิ่งเป็นไปตามความคาดหวัง ก็จะจัดพิธีกรรมบวงสรวงเพื่อแสดงความกตัญญูรู้คุณ คุณค่าต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนจากพิธีกรรมบวงสรวงปราสาทายเฮงา ช่วยให้ผู้คนมีที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ มีที่พึ่งพาทางใจให้เกิดความรู้สึกปลอดภัย อบอุ่นและทำให้บุคคลเกิดการยับยั้งชั่งใจในการประพฤติผิดศีลธรรม จากการศึกษาพิธีกรรมบวงสรวงปราสาทายเฮงาได้นำแนวคิดและแรงบันดาลใจจากองค์ประกอบที่อยู่ในพิธีกรรมบวงสรวงและท่าทางตามธรรมชาติของผู้ประกอบพิธีกรรมเข้ามาวิเคราะห์ ตีความหมายและค้นหาคุณค่าในพิธีกรรมบวงสรวงปราสาทายเฮงาออกมาเป็นชุดการแสดง การรำใช้แนวคิดของนาฏศิลป์ไทยและนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานใต้ เครื่องแต่งกายเน้นอัตลักษณ์ท้องถิ่นของชาวชุมชนบ้านพุนทราย ตำบลบ้านซบ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ เครื่องดนตรีประกอบการบรรเลงเพลงปราสาทายเฮงาจากวงดนตรีพื้นบ้านกันตรึมแบบเดิมนำมาพัฒนาประยุกต์ใช้ และได้ชุดการแสดงจากพิธีกรรมบวงสรวงปราสาทายเฮงาชื่อ “เรื่อมประเสอรายาเฮงา”

อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

การพัฒนาศิลปะการแสดงจากพิธีกรรมบวงสรวงปราสาทายเฮงา มีประเด็นในการอภิปรายดังนี้

1. พิธีกรรมบวงสรวงปราสาทายเฮงา

พิธีกรรมบวงสรวงปราสาทายเฮงา เกิดจากความเชื่อความศรัทธาของคนในชุมชนบ้านพุนทราย อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ที่ผูกพันอยู่กับบรรพบุรุษ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สิงสถิตอยู่ในโบราณสถาน ส่วนใหญ่เป็นความเชื่อดั้งเดิม มีความเกี่ยวข้องและผูกพันอยู่กับวิถีการดำเนินชีวิตและความเชื่อความศรัทธาในพระพุทธศาสนาและบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน จากการศึกษาพบว่า ความเชื่อความศรัทธาของคนในชุมชนตลอดจนการหาที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจเมื่อประสบความเดือดร้อนที่แก้ไขไม่ได้เช่น การเจ็บไข้ได้ป่วยที่หาสาเหตุไม่ได้ ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ความต้องการให้ปลอดภัยจากภัยอันตรายทั้งปวง ล้วนเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความร่วมมือมือใจกันจัดพิธีกรรมบวงสรวงปราสาทายเฮงาขึ้นเพื่อแสดงความกตัญญูรู้คุณ สอดคล้องกับ Siboonark. (2004: 32-34) เกี่ยวกับการประดิษฐ์การฟ้อนรำจากพิธีกรรมของชนเผ่ากูยในจังหวัดสุรินทร์

ประเทศไทย ซึ่งให้เห็นความสัมพันธ์ของพิธีกรรมกล่อมของชนเผ่ากูยในจังหวัดสุรินทร์ ประเทศไทย
กับการนับถือผีโดยจัดขึ้นเพื่อรักษาคนป่วย เพื่อทำนายฟ้าฝนและขอความอุดมสมบูรณ์ในการผลิต

2. การพัฒนาศิลปะการแสดงจากพิธีกรรมบวงสรวงปราสาทายเหงา

ผลของการพัฒนาศิลปะการแสดงจากพิธีกรรมบวงสรวงปราสาทายเหงามา
สร้างสรรค์เป็นการแสดงในรูปแบบนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสานใต้ มีข้อมูลนำมาอภิปรายผลดังนี้

2.1 การสร้างสรรค์แนวเพลงดนตรี ท่วงทำนองดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงจาก
พิธีกรรมบวงสรวงปราสาทายเหงาเป็นทำนองเพลงพื้นเมืองอีสานใต้ประกอบด้วย เจริญจรวง
เพลงเกริ่น เม็ดเล่ย์กันตรึม และอาลัยเวนมีทั้งจังหวะช้าและเร็วตามการสื่อความรู้สึกตามท่าทางการ
ร่ายรำเนื้อเพลงบรรยายถึงความรู้สึกรัก รอคอย การแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษของลูกหลาน ใน
การแสดงมุ่งอารมณ์หลักสื่อจากยายเหงาที่รอคอยสามีซึ่งหายไปไม่ได้ข่าวคราว มุ่งให้เห็นความ
ซาบซึ้งใจในความรัก การรอคอยของยายเหงาและแสดงถึงการกตัญญูรู้คุณของลูกหลานต่อบรรพ
บุรุษ

2.2 การคัดเลือกนักแสดง นักแสดงเป็นหญิงล้วน คัดเลือกให้ผู้แสดงมีความสูงใกล้เคียง
หรือระดับเดียวกัน มีพื้นฐานทางด้านนาฏศิลป์เพื่อความง่ายในการต่อท่าต่าง ๆ และต้องมีความตั้งใจ
ขยันฝึกซ้อม ซึ่งจะทำให้การซ้อมไม่มีปัญหา ผู้วิจัยคัดเลือกผู้แสดงคุณสมบัติดังกล่าวตามแนวคิด
ทฤษฎีเกี่ยวกับศาสตร์ทางการเคลื่อนไหว ซึ่ง Siboonnark, 2007: 30) กล่าวว่า หลักการจัด
องค์ประกอบการเคลื่อนไหวจะต้องคำนึงถึงควมมีเอกภาพ ความสมดุล และจุดสนใจ ซึ่งจะทำให้งาน
สมบูรณ์

2.3 การออกแบบชุดการแสดง แนวคิดทางนาฏศิลป์ของ Denisa (1990 : 1) กล่าว
ว่า นาฏศิลป์เป็นของคู่กับมนุษย์มาแต่ดึกดำบรรพ์ พัฒนาขึ้นมาเป็นรูปแบบที่ชัดเจนและสวยงาม
ตามพัฒนาการของมนุษย์ มนุษย์ใช้นาฏศิลป์เพื่อการสื่อสาร นาฏศิลป์จึงเป็นภาพสะท้อนทาง
วัฒนธรรมของมนุษย์ ทำให้มองเห็นถึงชีวิตและเวลาของมนุษย์ในสังคมและอารยธรรมนั้น ๆ
นาฏศิลป์แบบดึกดำบรรพ์ที่เป็นไปเพื่อพิธีกรรม และสังคมพื้นบ้านแสดงให้เห็นถึงความศรัทธาและ
ค่านิยมในวัฒนธรรมของมนุษย์ผู้วิจัยจึงนำมาใช้ในการวิเคราะห์นาฏกรรมในพิธีกรรมบวงสรวง
ปราสาทายเหงา โดยมองจากกระบวนการที่สื่อความหมาย และความสัมพันธ์ระหว่างการแสดง
ความรู้สึก และการเคลื่อนไหวร่างกายตลอดจน จังหวะดนตรีที่สอดคล้องกับลีลาแห่งการฟ้อน-
เต้น ในพิธีกรรมของชุมชน จากแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยจึงพัฒนาชุดการแสดงจากพิธีกรรมบวงสรวง
ปราสาทายเหงาจำนวน 12 ท่ารำ โดยแต่ละท่าจะสื่อถึงอารมณ์ ความรู้สึกถึงความรัก การรอคอย
ของยายเหงา การเซ่นไหว้บวงสรวงด้วยความกตัญญูรู้คุณ การอวยชัยให้พร และการรำลาซึ่งเป็นนัย
ยะของการสิ้นสุดขั้นตอนพิธีกรรมบวงสรวงยายเหงาอีกอย่างหนึ่งด้วย

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

การวิจัยครั้งนี้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาศิลปะการแสดงจากพิธีกรรมบวงสรวงปราสาทายเฮงา ซึ่งผู้วิจัยมุ่งเน้นการแสดงให้สะท้อนถึงองค์ประกอบ บทบาท และคุณค่าของพิธีกรรมบวงสรวงปราสาทายเฮงา อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ในภาพรวม แต่ศิลปะการแสดงพื้นบ้านอีสานใต้โดยเฉพาะเจริยางและอายัย มีอัตลักษณ์การแสดงเฉพาะตัวที่น่าสนใจ อีกทั้งระหว่างการเก็บข้อมูลผู้วิจัยพบว่า มีเพียงผู้สูงอายุ (ช่วงอายุระหว่าง 60 - 80 ปี) เท่านั้นที่รู้จักการแสดงเหล่านั้นจนสามารถอธิบายวิธีการขับร้อง ร่ายรำ เครื่องดนตรีประกอบการบรรเลงของศิลปะพื้นบ้านเหล่านั้นได้ส่วนช่วงวัยอื่น ๆ รู้จักการแสดงดังกล่าวแต่ไม่สามารถบอกรายละเอียดได้ ดังนั้นในโอกาสต่อไปควรให้ความสำคัญกับการศึกษาเพื่อพัฒนาศิลปะพื้นบ้านอีสานใต้เช่น เจริยาง อายัย กันตรึม แบบเฉพาะเจาะจง เพื่อสร้างองค์ความรู้ให้ผู้สนใจได้ศึกษาไม่ให้ศิลปะพื้นบ้านอีสานใต้เลือนหายไป

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนสถานในพื้นที่อื่น ๆ เพิ่มเติม เพื่อนำมาศึกษาแนวทางพัฒนาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมต่อไป

2.2 จากผลการวิจัยพบว่า ผู้ประกอบพิธีกรรมทางฆราวาสจากเดิมมีเพียงปราชญ์ชาวบ้าน จากปี 2559 เป็นต้นมาได้ปรากฏผู้ร่วมพิธีกรรม คือ ร่างทรงยายเฮงา จึงควรทำการศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อ ความคิดเห็นจากชุมชนต่อพิธีกรรมที่มีขั้นตอนเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นจากเดิมดังกล่าว

เอกสารอ้างอิง (References)

- กฤษฎา พินศรี. (2553). ศิลปกรรมแบบเขมรในจังหวัดสุรินทร์. สุรินทร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- เครือจิต ศรีบุญนาท. (2534). การฟ้อนของชาวไทยเขมรในเขตอำเภอเมืองสุรินทร์. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- เครือจิต ศรีบุญนาท. (2550). การพัฒนาศิลปะการแสดงจากพิธีกรรมกินีตของชนเผ่าดั้งเดิมสายตระกูลมอญ-เขมร ในเขตอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง. ปริญญานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์การพัฒนาศาสนา (กลุ่มอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2540). คติชาวบ้านอีสาน. กรุงเทพฯ: อักษรวัฒนา.
- ปรานี วงษ์เทศ. (2525). พื้นบ้านพื้นเมือง. กรุงเทพฯ : เจ้าพระยา.

Denisa, P. (1990). “The Philippines Country Paper”. **Traditional Dance in Reflection of Contemporary Expression**. The First ASEAN Dance Festival, (Jakarta, 6-13 March 1990).

Translated Thai References

Pinsri, K. (2010). **Khmer Art in Surin Province**. Surin: Surin Rajabhat University. [in Thai]

Siboonnark, K. (2004). **The Thai Khmer Dance in Surin District**. Master of Arts in Thai Studies Program, Graduate School, Srinakharinwirot University. [in Thai]

Siboonnark, K. (2007). **The Development of Performing Arts from the Healing Ceremonies of the Mon-Khmer Traditional Tribes** In the Greater Mekong Subregion. Doctoral Dissertation in Regional Development Strategy (Greater Mekong Subregion), Graduate School, Surin Rajabhat University.

Thamwat, J. (1997). **Isan folklore**. Bangkok: Watthana.

Wongthes, P. (1925). **Indigenous Folklore**. Bangkok: Chao Phraya.